

*L'OPINIÓ DE JORDI PUJIULA A
TRAVÉS DE LA PREMSA*

XAVIER VALERI

V

aig conèixer Jordi Pujiula a través de les opinions que va defensar durant els primers anys 90 a la tribuna d'opinió d'El Punt. Es tractava d'uns textos d'argumentació d'unes 550 paraules que tractaven temes d'actualitat de política local, d'història i de psiquiatria. La tribuna de Jordi Pujiula centrava una pàgina en la qual també hi havia una columna de Xavier Ruscalleda. Aquella pàgina era la finestra de les posicions de l'esquerra olotina. Llavors, amb molt poca presència al ple, on la majoria de la Convergència de Pere Macias era aclaparadora. Això no obstant, era una esquerra molt dinàmica que dominava els àmbits culturals i mostrava les seves posicions amb molta força a través d'articles a la premsa, de les presentacions de llibres, conferències i esdeveniments culturals de tot tipus.

Com a exemples, el 2 d'abril del 1989 va presentar el llibre *Escrits -50 anys d'acció 1937-38* de Gregori López Raimundo. Després de la presentació, Jordi Canal va fer un comentari sobre <Els exiliats d'Olot en el 1939>. El 23 d'abril, l'Editora de Batet va publicar el llibre *Revisió de l'obra del doctor Danés de Jordi Canal, Antoni Mayans i Jordi Pujiula* (eds). Joaquim Danés i Torras (1888-1960). En aquest mateix any, va ser un dels escriptors dels relats eròtics del llibre *Pecats Humils* de l'Editora de Batet. En aquest llibre, entre escriptors i il·lustradors, van participar Dolors Ayats i Joan Oller, Agustí Costa i Magda Pujolàs, Imma Merino i Isabel Banal, Domènec Molí i Creus Dalgà, Francesc Pereira i Victòria Caselles, Adelaida Plana i Anna Manel·la, Jordi Pujiula i Jaume Bach, Xavier Ruscalleda i Xavier Bulbena i, finalment, Joan Serra i Kim Domene.

La primera Tribuna Lliure que li he rellegit és la del dimarts 1 de gener del 1990. En l'article "Genètica" exposa la novetat que va representar la inclusió de la genètica en el tractament de les malalties mentals i les addiccions. <Avui, els

científics han descobert l'alteració cromosòmica que condicionaria l'alcoholisme, la més important de les nostres drogoaddiccions; o de la mateixa demència senil, la no menys divulgada malaltia d'Alzheimer>. El 29 de maig va publicar l'article "Carrincloneria". Una crítica a la participació econòmica del municipi en l'elecció de la Pubilla de Catalunya a Olot. El 24 de juliol va defensar la reorientació territorial a l'article "La Província". El 7 d'agost va tractar "La Crisi", a través d'una retrat de la platja, on ell passava les vacances. El 18 de setembre va fer l'article "Dues morts". Hi va tractar el traspàs de l'escriptor Esteve Puigmal i la historiadora Carme Sala i Giralt.

També el vaig seguir a les revistes *Doble 7* i *440 sobre el nivel del mar*.

He intentat recordar una mica el primer contacte que vaig tenir amb Jordi Pujiula a través d'unes opinions que jo llegia i esperava àvidament. A través dels seus escrits el vaig començar a conèixer.

La primera vegada que el vaig veure en persona va ser en una conferència sobre la bruixeria que va fer amb Teresa Planagumà. Tractaven de la bruixeria a la Garrotxa i de la persistència de les supersticions en el temps. Va argumentar amb raonaments científics les més comunes supersticions, encara, persistents. De fet, ara mateix hi ha molta gent que consulta el tarot. En tot cas recordo que va raonar el follet com una opressió al pit. Encara sembla que l'escolto quan va explicar que <el pacient em va escoltar i, tot seguit, em va preguntar i quan se sent com el follet cau del llit què és?>. Recordo la seva veu suau, la seva argumentació pausada i una mirada directa i sincera.

La segona va ser en una xerrada a Sant Joan les Fonts sobre una polèmica referent al veredict dels premis del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot que va guanyar Gil Vidal i Forga, amb *L'evolució social a Olot* per poca diferència amb *El Règim senyorial a Olot* de Francesc Caula.

La tercera va ser el dia que va presentar *Els morts a la Guerra Civil a la Garrotxa* al Consell Comarcal. Hi havia la Teresa Planagumà, de la qual me'n recordo molt perquè m'ensenyava català a la biblioteca vella. Aquest llibre va ser un èxit de vendes sense precedents a la comarca.

Després vaig estar molt de temps sense veure'l. Ja a la dècada actual hi vaig parlar unes quantes vegades de temes relacionats amb el moviment obrer a Sant Joan les Fonts. Em va preguntar per la situació dels locals del moviment obrer abans de la Guerra Civil i una mica sobre els referents orals que jo havia escoltat. També li vaig enviar una relació de víctimes i de fets, dels quals només en tenia constància a través de la veu de testimonis. Ell estava molt interessat en l'època de la Segona República i en tot el referent al moviment obrer.

Per una casualitat, vaig conèixer Montserrat Castells una descendent de l'historiador, Joaquim Danés. Li vaig proposar de fer un reportatge sobre l'historiador i metge al suplement del diumenge del *Diari de Girona*. Vàrem

repartir les col·laboracions i Montserrat Castells va considerar indispensable que hi hagués una descripció de la figura de l'historiador feta per Jordi Pujiula. Vaig trucar-lo i li vaig demanar un article biogràfic de Danés. Tot i que ja estava malalt, em va dir que sí. Al cap de poc temps el vaig rebre al correu electrònic. La configuració d'aquell reportatge va ser difícil perquè Castells es volia assegurar que sortís bé. Tant de temps va trigar que Pujiula va trucar per veure què passava. És una mostra de la passió que tenia per la història d'Olot i per les lletres en general. Al final, un diumenge va sortir i bé. Hi havia l'article de Pujiula, ben destacat, una entrevista a l'arxiver Antoni Mayans, una a Marc Danés i una entrada meua. El dilluns, el primer que em va demanar Montserrat Castells va ser que jo portés un suplement a Jordi Pujiula. En vaig agafar, almenys, un. El vaig posar dins un sobre del diari i el vaig dur a casa seva. Al cap de poques setmanes vaig saber que havia mort. Vaig llegir tot el que es va escriure sobre la seva vida. Em va impressionar molt la relació que tenia amb el seu pare. També vaig buscar una entrevista que li havia fet Meritxell Massó. Vaig anar a l'acte que li van fer a sala del Torín, llavors acabada d'estrenar. Tan bé com vaig poder vaig escriure les notícies sobre el seu traspàs al *Diari de Girona*.

Xavier Valeri

Tribuna lliure, dimarts 1 de maig del 1990

Genètica

Pels diaris, dia darrera dia ens arriben els nous descobriments de la genètica. Ahir va ser l'alteració del cromosoma responsable de l'esquizofrènia, el principal quadre d'aquest estrany comportament que anomenem la bogeria; tan temuda per la psiquiatria, per les seves escasses possibilitats terapèutiques, com per un gran conjunt de la població sobre la qual plana, com un espectre cada cop més la por a enfollir. Avui, els científics han descobert l'alteració cromosòmica que condicionaria l'alcoholisme, la més important de les nostres drogoaddiccions; o de la mateixa demència senil, la no menys divulgada malaltia d'Alzheimer.

La clàssica disjuntiva entre atribuir els nostres mals a un destí considerat de naixament, ineluctable o bé a la influència tan complexa de l'ambient en què creixem i ens movem, semblaria inclinar-se, tal vegada cíclicament com ha succeït en altres èpoques cap a una consideració fatalista de l'ésser humà. Les

descobertes de la genètica, gran cavall de batalla de la investigació científica actual semblen tallar-nos cada cop més la il·lusió de ser amos i senyors dels nostres actes. La vida humana vindria marcada per una atrabiliària ordenació dels nostres cromosomes, per la barreja atzarosa o no dels despxiribonucleics. El nostre futur, dibuixat en aquest retrat químic que és el genoma humà.

La qüestió, si més no, permetrà desenvolupar agudes reflexions entre els filòsofs, lleugers calfreds entre la gent corrent i profundes tesis entre els laboratoris i investigadors, gairebé sempre dels Estats Units que són els qui de moment, amb el seu potencial econòmic que condiciona les línies mestres de la investigació, diuen tenir clar aquest camp de la genètica humana.

És clar, però, que la cosa tampoc és tan nova. Popularment s'ha dit de sempre, a casa nostra, que la bogeria o l'alcoholisme, per donar uns exemples, venien de <gènere>, amb aquesta intuïció de la gent que coneix, abans que els estudis científics de les genealogies, una coneguda distribució familiar de molts d'aquests transtorns. El problema rau ara, probablement, en tantes i tantes consideracions que encara fa la gent i de vegades la mateixa psiquiatria, de cercar conflictes i traumes vitals en allò que potser ve de naixement. Pot buscar-se, encara, més orígens dels nostres mals en els conflictes personals? Qui gosarà afirmar que aquell psicòpata és fruit d'una mala educació? Que aquell borratxo beu per la mala vida que li dona la família? Que aquella dona alcohòlica s'hi ha tornat des que, de sobrepert, li donaren brou de lloca, com és creença estesa en molts mitjans? Com deia no fa poc un professor de psiquiatria, caldrà potser demanar perdó a tantes mares (esquizofrèniques en deien, que hem culpats de la malaltia dels seus fills, quan pel que es veu, tal vegada l'origen podria ser l'aportació genètica del pare.

En què ens quedarem? La concepció que avui tenim de moltes malalties i no solament les mentals pot sofrir un gir copernicà. Ben segur que caldrà replantejar moltes teories i trobar solucions de compromís que ens tranquil·litzin a tots, per continuar donant-nos la sensació de llibertat dels propis actes i pensaments.

Ara que estem abandonant, a marxes forçades el determinisme històric, entràriem pel que estem veient en una etapa de determinisme individual. A aquest pas, no tan sols s'acaba la Història, estem iniciant la fi de la filosofia.

Dimarts 29 de maig de 1990

Carrincloneria

Poques vegades, en una ciutat com Olot, petita, endreçada i nostrada, com correspon —és clar— a una població de la Catalunya vella i profunda, s'ha pogut gaudir d'un espectacle com aquest. Més ben dit, era la primera vegada. Durant dues i dies, les banderoles han anunciat la imminència de l'esdeveniment, sense

aquell mal temps tan oportú del maig, s'ha pogut celebrar els dies 19 i 20. El desplegament propagandístic ha estat considerable, els comitès i comissions *had hoc* s'han farcit dels càrrecs més oficials, la participació del teixit social, incloent-hi les <bèsties> de cada barri, no hi ha mancat, més encara que les solemnitats. Les despeses i la contribució de l'Ajuntament —que som tots— ha estat generosa. Fins i tot —agafeu-vos fort— el bisbe de Girona ha pujat a la Garrotxa per concelebrar la mossa solemne amb motiu del fast, i fins els conseller Farreras ha gosat treure-hi el nas.

Ja és hora, direu, que desvetllem el motiu i el nom d'aquesta singular ocasió que ha escollit Olot per a lluir-se. Promoguda per un desconegut Foment de les Tradicions Catalanes, hem assistit a l'elecció proclamació (la cosa no quedava clara en les diferents fonts de propaganda) de la **Pubilla de Catalunya**.

Semblava que la qüestió aquesta de l'elecció de les *miss* havia quedat prou passada de moda, rotundament masculista, decididament aberrant, com per ser assumida per tant estament oficial, i ha calgut reciclar el mallot per un hipotètic (i fals) <vestit tradicional català>. Substituir la qüestió de les mesures 90-60-90 per uns <exàmens orals i escrits>, que aneu a saber què deuen analitzar de cada pubilla, a més de la, imagino, obligatòria bona presència. Quins són els trets que ha de complir la Pubilla de Catalunya? Tal vegada ser ferma, forta, decidida? En un text del programa es parla de <seny, boniquesa i simpatia>. Com es mesura això del seny? I, sobretot, qui ho mesura?

Però no, tot i ser greu, al meu parer, el suport institucional i eclesiàstic a aquesta parafernàlia que ha inundat Olot durant dos dies de noiets, prou agradables, però absurdament guarnides, fomentant un pamfilisme corprenedor, és el decidit patrocini del més tronat patriotisme, la carrincloneria més extremada, la que destaca per damunt de tot només llegint el programa. Aquí hi trobem perles a conservar, per exemple que <és tot un espectacle que suqueja (sic) catalanitat —ahora que ben vistós— la cercavila que se celebra a la població escollida per les Diades de l'Elecció i Proclamació de la Pubilla de Catalunya>. També ens assabentem, per la nostra confusió que a més de la Pubilla de Catalunya 1990, es <proclamaran les Pubilles de les demarcacions territorials de Catalunya>. Què amaga aquesta terrible i confusa terminologia geogràfica ? Es deuen referir a les províncies ? A les vegueries, tal vegada? A les no-nates regions numerades. El foment del xarionisme, del contradisme, del nostrisme va, però, de bracet amb la carrincloneria. L'exemple que, tal vegada, rebla el clau és, però la lletra de la cançó que en honor de la Pubilla han compost uns autors i que ha hagut de cantar la Coral Olotina Crosca. Diu així:

Pubilla de nostra terra/ com símbol de germanor/ de Catalunya ets imatge/
tota pau i serenor.

Com rosa i violeta/ets humil i esclatant/ orgull arxiu d'aquest gran poble/ que et venera i honora tant.

Dansa, dansa, dansa / gentil papallona/ com el suau vaivé/ de la brava mar.

Voleia, voleia al vent/ senyera aimada/ que amb sang or/ ha estat brodada.

(Cor):

Dolça i ensisera/ festiu tarannà/ bonica i feinerà/ reina de la llar.

Dansa, dansa, dansa / xamosa i ofana que és ton homenatge .

Dona catalana.

Definitiu. Francament, no sé encara què en deuen pensar les dones d'aquest paradigma de la catalanitat femenina. El que sí sé és que tota aquesta festassa, pagada per l'ajuntament —que som tots— (encara que vull creure que aquest és un gol que li han entrat), en el seu <procés de recuperació de la identitat nacional> com ha gosat dir l'alcalde; beneïda pel mateix bisbe (és clar que en aquest país els bisbes han beneït, al llarg de la història coses pitjors) m'ha sumit, com a olotí, en un procés de vergonya irreversible, i del qual quedarà em temo molt, un record en forma d'una artística majòlica, incrustada en un petri monòlit>, com diu el programa.

Dimarts 24 de juliol del 1990.

La Província

Hi ha una tendència creixent entre la gent que escriuen en els papers a evitar, de vegades, fent autèntiques filigranes el terme de província de Girona. El mot que estem abandonant a marxes forçades ha adquirit en poc temps unes connotacions absolutament centralistes pejoratives. Encara que fa més de cent cinquanta anys que vivim d'acord amb aquesta divisió del país, ja se sap que quan els decrets provenen de Madrid... Però no es pot pas negar que aquesta demarcació administrativa, tan arbitrària i relativa com qualsevol altra, incloent-hi els projectes passats i futurs de divisió de Catalunya, ha adquirit a còpia d'anys, per la força de la burocràcia i les carreteres, una certa carta de naturalesa. La gent de les comarques gironines ha assumit la seva pertinença a un mateix racó de la Catalunya vella, i no serà tan fàcil desfer determinats vincles, com ho demostren els dubtes i les vacil·lacions a l'hora d'aplicar una altra mena de divisions, ja sigui vegueries, o les no-nades regions numerades del projecte de Pau Vila. La dinàmica actual sembla dirigida al buidatge de poder per part de la Diputació, l'autèntic organisme rector, fins ara, de la unitat provincial, molt més, fins i tot, que el Govern Civil. La creació dels Consells Comarcals, autèntiques carcasses burocràtiques d'una inoperància gairebé total, ha de fer que les comarques tinguin un poder creixent, coordinat només des de Barcelona. De fet, si no ens ho expliquen millor, les comarques poden convertir-se en regnes de taifes, sense

cap mena de vinculació amb les necessitats del conjunt de la població d'aquest triangle, prou característic i delimitat, del nord de Catalunya, que coneixem, encara avui, com a província de Girona. No senyor. No estic defensant cap mena de centralisme (ni el de Girona, Déu me'n guard!), ni m'oposo a cap mena de divisió política, racional, del país; però aquestes comarques estan evolucionant a un ritme accelerat, i sofreixen unes transformacions que ens capgiraran, a pocs anys vista, la fesomia i la mentalitat dels homes i les terres d'aquest país, com per a plantejar-nos la necessitat d'un debat global. Unes línies de planificació que evitin la dispersió d'esforços, i ordenin el més humanament possible aquest territori, ja de per si prou petit, tot i la diversitat. O és que algú creu que la gent de Besalú, de Ripoll, de Palafrugell, de Banyoles o de Santa Coloma, posem per cas, tenen unes necessitats diferenciades, o unes línies de futur diferents de l'entorn on estan situades? Tan immenses són les distàncies? La província de Girona, tal vegada per la seva diversitat geogràfica, evoluciona cap a una situació de contrastos colpidors. D'una banda, les franges turístiques de la Costa Brava i el Pirineu, amb els seus ja coneguts processos de degradació. Al mig, el sòl agrícola, les millors terres de conreu, s'estant perdent en benefici dels polígons i una industrialització nipona i galopant. El pagès, d'aquí a pocs anys, serà una espècie extingida a les nostres comarques. El nord, i si voleu també en algun altre raconet provincial, la política conservacionista, de parcs naturals i espais protegits, obre unes altres perspectives, ben difícils. I al mig d'aquest torró de tres gustos, hi podeu farcir encara els nuclis urbans en expansió. Vull dir que, mentre la gent ha adquirit una certa sensació de viure a un lloc comú, i amb unes mateixes realitats socials, l'urbanisme, l'economia, la indústria, la política en definitiva, sembla en aquest racó de món un campí qui pugui. Tot plegat ens hauria de fer plantejar la necessitat de començar a parlar, tots plegats, provincialment, abans no s'ensorri l'imperi, de cap on anem, i sobretot, cap on volem anar.

Jordi Pujiula

Pecats humits

Dels vuit títols que fins ara ha publicat Editora de Batet, potser el darrer, *Pecats Humits*, ha estat el de més èxit. Presentat per Sant Jordi, els primers cinc-cents exemplars del llibre es van esgotar amb poc més de dos mesos, per la qual cosa ja se n'ha reimprimit una segona edició. L'excel·lent acollida d'aquest títol, original quant a disseny i quant a contingut, té, segons Carme Simó, una doble explicació. D'una banda la cremallera de texà que tanca i obre les cobertes i, de l'altra, la mateixa temàtica eròtica de les narracions. «Tenim més la sensació d'haver venut cremalleres que llibres. De tota manera, no ens fa res, perquè ens vam plantejar el llibre com un projecte divertit a tots els nivells, i sembla que

hem aconseguït el que preteníem», diu Carme Simó. *Pecats Humits*, que va néixer com a idea en un viatge, és un recull de nou contes de temàtica eròtica, escrits i il·lustrats per gent d'Olot o per gent estretament vinculada a la ciutat. A cada narració li correspon una il·lustració i, per parelles, els autors i artistes que signen les cobertes del llibre —divuit en total— són els següents: Dolors Ayats i Joan Oller, Agustí Costa i Magda Pujolàs, Imma Merino i Isabel Banal, Domènec Molí i Creus Dalgà, Francesc Pereira i Victòria Caselles, Adelaida Plana i Anna Manel·la, Jordi Pujiula i Jaume Bach, Xavier Rusalleda i Xavier Bulbena, i Joan Serra i Kim Domene. Aquest reguitzell d'escriptors i il·lustradors fa, segons les editores, que el llibre es presenti com un joc molt divers, «perquè s'hi expressen les diferents personalitats dels participants». Els seus *pecats* són diversos, angoixants, lúdics, solitaris, morbosos, «però —tal com diu la coberta— mai indiferents». Aquesta darrera publicació és la primera incursió que Editora de Batet ha fet en el món de la prosa des de la seva creació l'any 1986. Fins ara, la línia editorial havien estat els assaigs i els treballs d'investigació d'estudiosos olotins. El primer llibre, presentat l'any 1986, va ser *D'Aphyllanthes a Gallanthus*, un treball de Miquel Riera sobre la vegetació de la zona volcànica de la Garrotxa. Posteriorment, va aparèixer al mercat *La pesta de 1650 a Olot*, un tractat històric obra de Jordi Canal. L'any 1987, i seguint la mateixa tònica, Editora de Batet va publicar un monogràfic sobre la figura del pintor local Josep Berga i Boix, amb motiu del 150è aniversari del seu naixement. El llibre recull un seguit de textos i reproduccions del mateix homenatjat. Després sortiren *Els jocs florals a Olot 1890-1921*, de Margarida Casacuberta i Lluís Rius, ambo pròleg de Jordi Castellanos; *Quin àpat*, d'Agustí Costa; *Els ocells de la Garrotxa*, de Miquel Macies i Arau —primer llibre d'una col·lecció de fauna que pretenen continuar—, i *Joaquim Danès i Torres 1888-1960*, de diversos autors.

7 d'agost de 1990

La crisi

Sota aquest pi mediterrani, declarat d'interès nacional, el darrer vestigi de l'espècie que es troba al litoral, assegut sobre la rocassa que emergeix d'aquesta immensa mar d'escombraries, contemplo la platja quasi buida. Només tres o quatre famílies, *lumpen* del Ter industrial, han arribat fins a la sorra, aquest migdia xafogós d'agost, per gosar banyar-se a les aigües mortes del en un altre temps mar nostre. La soledat i el silenci presideixen aquest extens arc de la costa, que ha canviat els reflexos daurats per unes tonalitats d'equip de camuflatge. Al poble només hi habiten, a les cases vora mar, tocant el passeig polsós i desdibuixat, els pescadors. Són de les velles famílies dels antics hotelers que han hagut de tornar al destí marítim dels besavis. Surten de bon matí a pescar peixos estranys, grisosos i

abismals; una cistella escassa, quan hi ha sort, que els salva el jornal. Hom ja sap que el peix, encara que mutant, és car. Darrera les cases, com un decorat dantesc, s'alcen, ruïnoses i desolades, les restes del que fou el nucli d'estiueig. Les parets escrostonades, i uns pilons informes de bigues i totxanes, són el record dels antics bucs on encabien els eixams de turistes. Els últims hotels ja no varen poder ser ni inaugurats, tan sols. On hi havia el casino, un cec palplantat mendica la voluntat. Al terra, hom trepitja engrunes de ciment, rètols il·legibles, plàstic i paperassa, travats per una barreja de quitrà i matèria orgànica. De primer, diuen, van sonar veus de crisi, als anys noranta del segle passat. Després, la competència deslleial dels africans, el preu de la pesseta, les epidèmies estivals, l'ofensiva antisolar de la comissió contra el càncer, les modes que passen... Fins i tot els de l'Est van deixar de venir. A finals del segle xx ni els poetes locals varen preveure el futur. El tancament dels hotels va anar acompanyat inexorablement de la mancança pressupostària municipal i de l'avanç del gran femer, que ocupà places i carrers, piscines i urbanitzacions, fins abocar directament, sense reciclatges, al mar. Els darrers *hooligans* ho varen acabar de xafar tot. Ara, almenys, hom pot venir a la costa amb una certa garantia de tranquil·litat, a recordar les onades antigues que aquest mar pastós amb prou feines aixeca. Aquí, sota aquest pi singular, hom hi pot trobar l'ombra benèfica i la necessària soledat per llegir la darrera novel·la de Manuel Vicent. Cap al tard baixaré al poble, a fer petar la xerrada amb els pescadors, que preparen els estris per a la propera i sempre incerta albada. Molts d'ells encara recorden on era la Disco-Light, el Wimpy o el Pub, entre les runes, en un exercici patètic de memòria arqueològica. O com dominaven la llengua de Babel, que tant els ha influït en la seva parla habitual, plena de ressonàncies forasteres. L'estiu, a marina, malgrat la pudor i la misèria, ha tornat a recuperar instants i racons de placidesa.

Jordi Pujiula

18 de setembre de 1990

Dues morts

En pocs dies de diferència s'han mort a Olot l'escriptor Esteve Puigmal i la historiadora Carme Sala i Giralt. Només les circumstàncies cronològiques del seu traspàs motiven, val a dir-ho, aquest aplegament en el recordatori, però és també de justícia assenyalar la importància notable de la seva obra, que és d'aquelles que, des d'un àmbit ben local, aconsegueix situar-se a un nivell de reconeixement superior. I no cal ara desenterrar la vella qüestió del localisme, perquè hi ha suficients casos, com els de la Carme Sala i l'Esteve Puigmal, en els quals els mèrits han sobrepassat l'estret clos pairal. Gent arrelada a la seva terra que dediquen el seu treball intel·lectual a espais ben acotats, dominats i resseguits,

i dels quals en treuen creacions i investigacions prou rellevants. D'entre el munt de paperassa que es publica a les nostres comarques, i cal remarcar la vitalitat de la Garrotxa en aquest sentit, l'obra d'aquests dos personatges sobresurt amb mèrits propis. Amb l'Esteve Puigmal se n'ha anat un dels homes que van saber descriure millor l'Alta Garrotxa —era nascut a Beget— i resseguir la seva evolució durant els darrers decennis. Autor de diversos llibres i prolífic articulista, el seu treball destacava per l'interès etnològic de les seves evocacions. Home del seu temps, atent a la realitat que l'envoltava, fugí sempre de la nostàlgia i el romanticisme bucòlic, encara que el seu punt d'interès fos la memòria. Fou ell qui establí una divisió històrica prou afortunada en l'evolució sociològica d'aquestes comarques de muntanya. *Les èpoques d'abans i després, del fajol*. L'observació atenta de l'evolució i desaparició d'un cultiu en aparença tan senzill com el del fajol, li permeté establir amb claredat dos períodes ben diferenciats en la manera de viure, de produir-se, de menjar, de subsistir, per a la gent de la Garrotxa. Com a escriptor, la seva prosa plañera i costumista li valgué una bona popularitat.

La Carme Sala fou en el seu camp, la historiografia olotina, una capdavantera. Com en Puigmal, si cal cercar-hi algun tret comú, es donà a conèixer a una edat ben tardana. Deixeble del Dr. Danès, de qui fou ajudant a l'arxiu municipal els anys seixanta, per dirigir-lo més tard ella sola a la mort d'en Danès, aquesta mestra, d'aparença tímida i senzilla, destacà per la seva metodologia i rigorositat investigadora, en un temps i un país no sempre acostumats a aquesta mena de pulcrituds intel·lectuals. Notables historiadors li reconegueren els seus esforços, l'encoratjaren, i sovint treballaren plegats. L'escrupolositat de l'anàlisi, les fonts de primera mà, el treball metòdic i ben explicat, especialment dedicat a períodes foscos i poc treballats d'història local i general, com són els segles XVI, XVII i VXIII, caracteritzaren el treball de la Carme Sala. Capaç, per exemple, de recrear l'Olot del segle XVIII a partir d'una cançó popular en el seu deliciós treball *L'ambient d'una cançó*.

La mort d'aquests dos personatges significa una pèrdua sensible per al cada cop més depauperat ambient cultural de la Garrotxa, però són per altra banda gent a qui convé recordar i homenatjar des d'espais més amplis, per la categoria de la seva feina i perquè són pedres ben cairades i assentades d'un edifici cultural comú a Catalunya.

Jordi Pujiula